

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ МОДЕЛІ ПРОДУКТИВНОГО МОНІТОРИНГУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розкрито концептуальні засади розробки моделі продуктивного моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів вищих технічних навчальних закладів, сутність моделі професійної підготовки майбутніх викладачів вищих технічних навчальних закладів.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх викладачів вищих технічних навчальних закладів, моніторинг професійної підготовки.

Основна спрямованість сучасної освіти характеризується, з одного боку, турботою про якість освіти, а з іншої – пошуком умов підтримки професійної підготовки майбутніх фахівців у професійній самоактуалізації, у розвитку їхнього особистісного потенціалу.

Наприкінці 50-х років ХХ століття в зарубіжних дослідженнях [1] у галузі освіти постала надзвичайно складна проблема: вироблення міжнародних стандартів змісту навчальних програм і навчальних досягнень майбутніх фахівців. Можна легко простежити, як, з перемінним успіхом, поступово зростає інтерес до вимірювання встановлених стандартів освіти та, відповідно, формувалися передумови проведення моніторингу. У середині 80-х із цього приводу в деяких країнах відбувся справжній прорив [2].

Мета статті. Ми не ставимо за мету дати вичерпні відповіді на ці запитання, але сподіваємося на підставі сучасних тенденцій та історичних прикладів подати детальніший перелік причин і способів вимірювання освітнього процесу у ВНЗ й оцінити якість професійної підготовки майбутніх викладачів ВНЗ.

Процес особистісно-професійного становлення не зводиться до розвитку окремих якостей майбутніх фахівців (інтелектуальних, фізичних, технічних педагогічних чи ін.). Тут задіяні інші, тонші механізми, що забезпечують цілісність розвитку особистості майбутнього фахівця на основі особливої організації освітнього середовища. Дослідження цих механізмів представлене в гуманістичних концепціях розвитку особистості: концепції дієвої (В.І. Слободчиков), надситуативної активності (В.А. Петровський), концепції особистісно зорієнтованої неперервної освіти (Н.А. Алексєєв, Е.В. Бондаревська, В.В. Серіков, І.С. Якиманська і ін.). У контексті цих концепцій знання повинні органічно вписуватися в реальну ситуацію розвитку особистості студента забезпечуючи повноцінне індивідуальне особове становлення майбутнього фахівця.

У межах особової парадигми створення педагогічних умов для прояву і розвитку особистісної свободи майбутніх фахівців стає пріоритетним напрямком у побудові навчального процесу у ВНЗ. Свобода в цьому випадку виступає як самоцінна особистісна освіта, як форма особового буття і специфічний механізм особового розвитку, який забезпечує реалізацію найважливішої сутнісної характеристики людини – бути особою. Найбільш ефективно рішення цей підхід знаходить у різних концепціях особистісно зорієнтованої освіти. Для Е.В. Бондаревської як основна мета сучасної освіти виступає людина культури, ядром особистості якої є свобода, гуманність, духовність і креативність. В.В. Серіков розглядає свободу не як самоціль, а перш за все, як специфічний механізм становлення особистісного досвіду майбутнього фахівця. Поза свободою не може бути справжнього особистісного саморозвитку, повноцінного прояву його власних особистісних функцій. Таким чином, у своїй концепції особово-орієнтованої освіти В.В. Серіков виділяє свободу як спосіб особового буття індивіда, як форму існування особистості. Згідно з концепцією особистісно зорієнтованої дидактики (В.А. Петровський і ін.), суть освітнього процесу полягає в породженні людини як суб'єкта професійної активності. Неперервне особистісно-професійне самовдосконалення (педагогічний кайдзен) майбутнього фахівця є процесом конструювання норм і правил поведінки (ідеї "саморегламентации").

Самоусвідомлення виступає як компонент саморозвитку, самооцінки своїх фізичних, психічних, емоційних станів на доступному для студента рівневі, у тому конкретному соціокультурному середовищі, де він взаємодіє з навколишньою дійсністю, пізнає її і самого себе, знаходить способи самовираження в діяльності, яка відповідає особистісним інтересам майбутнього фахівця і дозволяє творчо виразити себе, бути лідером у швидкозмінних процесах суспільства. Рухливими силами нової стратегії професійної підготовки у ВНЗ стають знання (як стратегічний фактор), зміни (які створюють умови для розвитку), глобалізація (у науково-технічних розробках, виробництві) які відкривають необмежені можливості для майбутніх фахівців у побудові їх освітнього маршруту за формулою "лін-технологія – лін-фахівець – лін-суспільство". Значним помічником у реалізації такої інноваційної стратегії професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ стає педагогічна логістика.

Історично укладена система виробництва знань та використання знань потребує детального вивчення вченими. Знання достатньо дорогий ресурс і його "складування" пов'язане з ризиком старіння. Більш раціонально, з нашого погляду включити виробництво знань в логістичний ланцюг. При такому підході нові знання виробляються за принципом "чітко в термін". У нашому дослідженні ми намагались будувати професійну підготовку майбутніх викладачів ВНЗ з метою адресного накопичення професійно-педагогічних знань необхідних у професійному житті, а не на будь-який випадок (як це нерідко буває при підготовці студентів). За принципом педагогічної логістики та лін-технологій які вона застосовує ефективніше наблизити передачу знань до моменту їх використання. Б. Гейтс, наприклад, запропонував систему управління інформаційними потоками. Така система дозволяє доставляти, надавати нові знання у потрібний час, відповідним особам, а також знищувати застарілі знання. Кожному майбутньому викладачеві ВНЗ важливо

побудувати проект оптимальної системи забезпечення якості освіти шляхом педагогічних нововведень з-за обмеженості ресурсів, опорі на власні сили і можливості. Прогнозовані основні результати, методи їх досягнення і ресурси вказуються між собою у середньостатистичній перспективі.

Якість вищої освіти як результат інтерпретується через оцінку компетенцій викладача, як відповідність їх знань і навичок до динамічних вимог соціально-культурної, економічної і професійної сфер життя, як готовність до творчого розв'язання проблем і задач у всіх сферах суспільної і особистісної готовності.

Для менеджменту якості вищої освіти дуже важливо розуміння якості кінцевого результату освітнього процесу. До поняття "якість кінцевого результату освітнього процесу" належать: "професійна підготовленість"; "освіченість", "загальнокультурна грамотність", "фізичне, психічне і моральне здоров'я викладачів".

Відтак, процес і результат освіти майбутнього викладача ВТНЗ повинен бути націлений на відповідність потребам споживачів, досягненнями науки, на формування здібності відповідати новим викликам. Тому, студент мотивований до кар'єрного зростання, повинен з допомогою системи адекватних дидактичних методів, засобів і видів педагогічної діяльності накопичувати відповідну сукупність професійно-педагогічних знань, компетенцій, формувати і розвивати професійні здібності, уміння і навички отримувати нові знання і ефективно діяти у виробництві, а також у інших сферах суспільного життя.

Відтак, теоретичними засадами застосування лін-технологій у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ є наступні.

- Педагогічний кайдзен, який передбачає формування професійних задач та цілей на чітко сконструйованому алгоритмі дій педагога. Метод педагогічного кайдзену відповідає гносеологічному принципу за (О. М. Калмигоровим), згідно з яким удосконалення системи освіти відбувається неперервним шляхом великих змін. Наші спостереження показали, що в мисленні студента його прояві до професійної творчості відбуваються не тільки тенденції до пошуку більш простих рішень, а досягнення кращих професійних рішень, які можуть бути отримані з запропонованого шляху удосконалення.

- Участь усього педагогічного колективу ВТНЗ у вдосконаленні педагогічної системи, що дозволить збільшити креативності можливості основного закладу.

- Управління знаннями.

- Самопрограмування самомоніторинг (спроможність учасників педагогічного процесу до безперервного набуття знань та навичок).

- Стратегічне управління як діяльність керівництва освітнього закладу з управління організацією у конкурентному освітньому просторі.

Таким чином алгоритм впровадження лін-технологій у процес професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ вбачаємо через підготовку викладача – лідера, що буде індикатором змін у ВТНЗ і який спроможний взяти на себе відповідальність за ці зміни; викладача-професіонала, який має гідні знання, як з професії до якої готує студентів так і знання специфіки професійно-педагогічної діяльності. Мотивом впровадження лін-технологій у даний процес є криза, і коли, як не сьогодні, питання освіти впроваджувати їх у життя, не відволікаючись на дуже стратегічні. І починати потрібно з утрат на всіх ланках освітнього простору ВТНЗ: побудувати карти потоків створення цінностей (до і після впровадження лін-технологій), створити доступність для всього колективу доступність інформації, прагнути до швидкого ефективного результату, здійснювати безперервне покращення професійного підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ за системою педагогічний кайдзен (тобто переходити від процесів створення цінностей в аудиторіях до адміністративних процесів).

Метод педагогічної логістики дозволяє здійснити узгодження точок зору промисловості – замовника спеціалістів і споживача результатів їх професійної діяльності – і ВТНЗ – виконавця замовлення. З точки зору підприємства, метод педагогічної логістики описує потреби виробничого процесу, що потребує участі спеціалістів з конкретними професійними функціями та професійно-педагогічними навичками.

Логіко-історичний підхід до вищезазначених ідей дозволив виділити наступні характерні ознаки свободи виборів освітнього маршруту майбутніх викладачів ВТНЗ: самостійне цілепокладання, професійне самоусвідомлення і вибірковість поведінки, розвинена рефлексія; відповідальність за прийняті рішення і передбачення наслідків своїх дій; самобутне, дивергентне мислення; досвід міжсуб'єктної взаємодії і подолання соціально-особистісних суперечностей, які виникають з-за умов креативного мислення і діяльності. Ці інтегральні характеристики розкривають найважливіші функції свободи в особовому розвитку: здібність людини до автономної, внутрішньо регульованої поведінки, суб'єктний-особового вивчення соціального досвіду і побудови адекватної взаємодії із соціумом [40].

Робота з майбутніми фахівцями, націленими на подальшу професійно-педагогічну кар'єру, виходить з внутрішньої свободи особистості до її професійного самовизначення і є одним з чинників професійної підготовки майбутніх фахівців у всіх ВТНЗ. Протягом тривалого часу ВТНЗ намагалися внести свій внесок до рішення проблеми поєднання якості професійної підготовки майбутніх викладачів, які мають працювати у ВТНЗ з сучасними потребами вищої професійної освіти шляхом організації системної організації навчального процесу у ВТНЗ. Проте при такому підході багато студентів виявлялися не готовими до професійно-педагогічної діяльності. Структура їх знань і вмінь далеко не в повному обсязі відповідає вимогам до викладача вищого технічного навчального закладу. У них були слабо сформовані навички самостійної роботи, самоорганізації навчальної діяльності, не вирішеною виявлялася і проблема сумісності організаційних основ навчального процесу у ВТНЗ і власного особистісного розвитку.

Оскільки сучасна вища технічна освіта переживає етап, в якому переважають розвивальні тенденції, то і стратегічну лінію управління освітою на мові теорії процесів можна визначити, як управління розвитком. А оскільки під розвитком розуміється перехід процесу в інший якісний стан, то стратегічна лінія управління на іншій мові звучить дещо інакше, - як управління якістю освіти. Склад моніторингового супроводу з розробки технологій професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ може бути різний, однак у будь-якому випадку, при цьому повинні

виконуватися вимоги технологій навчання. Іншими словами загальна характеристика моніторингового супроводу з розробки технологій професійної підготовки майбутнього викладача ВТНЗ являє собою інноваційний проект у вигляді дидактичного матеріалу, який дозволяє будь-якому ВТНЗ вільно впроваджувати в навчальний процес та організувати процес професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ. Наше бачення моніторингового супроводу з розробки технологій професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ свідчить, про те, що кожне визначення описує тільки одну грань моніторингу. Сам же він являє собою цілісний управлінський інструмент.

Отже, у даний час у теорії та методиці професійної освіти посилюється увага до проблем удосконалення професійної освіти на основі моніторингу якості процесу професійної підготовки майбутніх фахівців. Стандарт, цілі вимірювання, моніторинг, оцінювання і підвітність це основні поняття й нашого дослідження.

Будь-які статистичні дані, збирання яких передбачено ресурсом держави надають інформацію про стан, стабільність чи змінність, функціонування або результативність системи професійної підготовки майбутніх фахівців чи її частин. Освітні показники можна використовувати як сигнали попередження про якість, про недоліки. Характеристиками освітніх показників мають стати: кількісний характер (однак, вони не є суто цифровим вираженням чи статистичною інформацією); зведена інформації; розповсюдження інформації; засоби діагностики; належність до більшої системи; оцінка суджень. У нашому випадку освітні показники визначаємо як статистичні відомості, які дають конкретну інформацію про функціонування чи результативність системи освіти. Показники професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ – це статистичні дані, які конкретно інформують про функціонування чи результативність процесу професійної підготовки майбутніх викладачів у ВТНЗ.

Велику кількість концептуальних моделей для визначення освітніх показників зустрічаємо у Ван Герцена, де вони ілюструють відмінності трактування та завдань системних моделей і показників. Утім різні підходи мають і дещо спільне: вони враховують відношення між системами споріднених понять. Багато науковців, а серед них – Джонсон, Берстайн, Оукс, Гітон, Ван Герпен та ін. – наголошують, що жодна окрема концептуальна не може продуктивно охопити всі суттєві аспекти системи освіти, адже вона різнобічна і багатомірна. Відповідно, уніфіковане бачення залишається необґрунтованим, а визначеної структури для організації освітніх показників і виявлення їх складних взаємозв'язків не існує.

Під час структурування показників моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ виникає низка епістемологічних і практичних проблем, тому для їх формування ми виходили з урахування концептуальних і прагматичних завдань професійної підготовки фахівців такого типу. Система професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ та її результати не існує у вакуумі; вона є продуктом складних історичних процесів і зазнає вплив багатьох чинників.

Метою впровадження моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ в освітній простір ВТНЗ була трикомпонентна складова: виявлення ефективності даного експерименту на етапі його реалізації і розпізнання результатів; накопичення зразків інноваційного педагогічного досвіду, який відповідає стратегії моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ; корекція вибраних прийомів методів і форм проведення моніторингу.

Загальним моніторинговим інструментарієм були обрані (виділені рядом європейських науковців) наступні заходи: педагогічний аудит, оцінка освітніх трендів, статусні освітні заходи, переоцінка моніторингових ризиків.

Етапами моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ ми, зважаючи на дослідження науковців національного та європейського рівня, виділяємо такі:

I етап - нормативно-установчий; визначаються найприоритетніші аспекти функціонування моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ, на оцінювані яких слід зосередити більше уваги. Відбувається аналіз вихідних даних: моніторинг потреб ВТНЗ у лін-викладачах; складання базової моделі викладача ВТНЗ; постановка цілей інноваційної технології; формулювання задач моніторингу.

II - аналітико-діагностичний.

III - проміжкові-діагностичний.

IV - підсумково-діагностичний етап.

Проводиться безпосереднє оцінювання, аналіз та корекція професійно підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ відповідно до поставлених цілей моніторингу. Відбувається: визначення оптимальної ступені інтеграції на різних її рівнях; підготовка навчально-методичного і технічного забезпечення моніторингу; реалізація інструментально-проектної моделі моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ; експертна оцінка інструментально-проектної моделі; корекція.

V етап – прогностичний. Обговорюються запропоновані шляхи вдосконалення та ухвалення рішення про можливу зміну моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів на ліпші варіанти її реалізації; діяльнісно-технологічний. Упровадження ухвалених рішень у процес професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ. Кожен етап моніторингу є логічним продовженням іншого.

За умов моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ було використано певні критерії. Однак тільки використання всієї сукупності критеріїв дозволяє здійснити всебічну оцінку ефективності інструментально-проектної моделі.

Таким чином, модель моніторингу професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ у загальному вигляді надає інформацію щодо успішності професійної підготовки майбутніх фахівців у відповідних рівнях:

I рівень - рівень умови (упровадження педагогічних умов формування готовності – як результату підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ до предметної діяльності та моніторинг їх ефективності);

II рівень – рівень процесу (запровадження пропедевтичної педагогічної практика та моніторинг її ефективності);

III рівень – рівень результату (презентація продуктів інтелектуальної власності створених майбутніми викладача ВТНЗ та моніторинг ефективності їх застосування у предметній діяльності).

Надрівнем професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ є початок професійно-педагогічної діяльності її

постійний педагогічний кайдзен та освітній бенчмаркенг.

На кожному із зазначених рівнів стратегіями запровадження моніторингу є такі: педагогічний аудит, оцінка, педагогічний дизайн, акмеологічний супровід, прогноз. Кожна стратегія реалізується через функції моніторингу, серед них такі: інформаційна (стратегія - педагогічного аудиту); стимулююча (стратегія - оцінка); перетворювальна (стратегія – педагогічний дизайн); мобілізуюча (стратегія – акмеологічний супровід); управлінська (стратегія - прогноз).

Висновки. Сутність моніторингу як процесу вимірювання і оцінювання результатів реалізації планів професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ виражається в зазначених функціях і стратегіях.

Таким чином, моніторинг професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ за його сутністю структурою та специфікою, запропонований нами як нова інноваційна технологія є своєрідною педагогічною кайдзен-старатегією професійної підготовки майбутніх викладачів ВТНЗ має постійно змінний характер і різні результати в залежності від різних факторів його впровадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Севрук А.И., Филимонова И.В., Юнина Е.А.* Мониторинг как технология информационного обеспечения качества образования. / Севрук А.И., Филимонова И.В., Юнина Е.А. // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2002. – № 3. – С. 35-40.
2. *Hoefl, S. & Funke, U.* Simulationsorientierte Verfahren der Personalauswahl / Hoefl, S. & Funke, U. // In H. Schuler, (Hrsg.): Lehrbuch der Personalpsychologie. – Hogrefe: Goettingen, 2001. – P. 135-173.

Подано до редакції 10.10.11
